

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ - ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ - ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΟΛΕΟΔΟΜΩΝ ΚΑΙ ΧΩΡΟΤΑΚΤΩΝ (ΣΕΠΟΧ)

Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή
ΑΘΑΝΑΣΙΟ Ι. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟ

Πόλη και Χώρος από τον 20^ο στον 21^ο αιώνα

ΑΘΗΝΑ 2004

Πόλη και Χώρος
από τον 20^ο στον 21^ο αιώνα

Στη μνήμη Λυδίαμαχου Καυταντζόγλου

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ - ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ - ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΟΛΕΟΔΟΜΩΝ ΚΑΙ ΧΩΡΟΤΑΚΤΩΝ (ΣΕΠΟΧ)

Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή
ΑΘΑΝΑΣΙΟ Ι. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟ

Πόλη και Χώρος από τον 20^ο στον 21^ο αιώνα

ΑΘΗΝΑ 2004

Πόλη και Χώρος από τον 20° στον 21° αιώνα

Copyright © 2004 Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο - Σχολή Αρχιτεκτόνων
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας - Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας,
Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης
Σύλλογος Ελλήνων Πολεοδόμων και Χωροτακτών

Επιμέλεια: Δημήτρης Οικονόμου, Γεώργιος Μ. Σαρηγιάννης, Κωνσταντίνος Σερράος
Σχεδιασμός Εξωφύλλου: [D]STREAM, Ε. Αραβαντινού
Ηλεκτρονική Σελιδοποίηση: Νάντια Ματσίνου
Εκδοτική Παραγωγή: Μέμφις Α.Ε.

ISBN: 960-88489-0-3
960-88490-0-4
960-86113-1-8

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΡΓΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Ι. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ

ΜΗΝΑΣ ΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

Τα κέντρα και οι χωρικές ενότητες στο στρατηγικό σχεδιασμό της Αττικής 1

ΣΠΥΡΟΣ ΑΜΟΥΡΓΗΣ

Μεταλλάξεις στον αστικό ιστό – Προοπτικές προσαρμογής σε σύγχρονα δεδομένα 15

ΦΑΝΗ ΑΝΑΙΡΟΥΣΗ

Η πορεία του πολεοδομικού σχεδιασμού και τα αδιέξοδα 25

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΑΣΠΡΟΓΕΡΑΚΑΣ

Μηχανισμοί διαμόρφωσης του αστικού περιβάλλοντος στη μεταμοντέρνα πόλη: Σύντομη αναφορά στην ελληνική εμπειρία 41

ΣΟΦΙΑ ΑΥΓΕΡΙΝΟΥ - ΚΟΛΩΝΙΑ

Η πολιτική προστασίας για την αστική κληρονομιά στην Ελλάδα. Ένα επίκαιρο ζήτημα 53

ΝΤΙΝΑ ΒΑΪΟΥ

Σκέψεις για ορισμένα «παραλειπόμενα» του αστικού σχεδιασμού 65

ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ Κ. ΒΑΣΕΝΧΟΒΕΝ

Η θεωρία του Αστικού Σχεδιασμού: Ποιο θα είναι το μέλλον της στον 21ο αιώνα; 75

Ο Σχεδιασμός των Πόλεων στον Αστερισμό της Περιβαλλοντικής Ευθύνης 103

ΜΑΡΙΑ ΒΟΓΙΑΤΖΑΚΗ	
Αστική ζώνη αλληλεπίδρασης πόλης και λιμανιού στο πλαίσιο της δυναμικής των δύο συστημάτων	115
ΚΛΕΙΩ ΓΕΡΑΡΔΗ	
Η χωρική δομή της Αττικής. Απόψεις για μια ολοκληρωμένη χωρικά ανάπτυξη της περιφέρειας της πρωτεύουσας	129
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΓΕΠΙΜΗΣ	
Η σημασία των νέων μορφών διακυβέρνησης στην ενίσχυση του διεθνούς ρόλου της Αθήνας-Αττικής στο πλαίσιο του νέου χωρικού ανταγωνισμού της διευρυμένης Ευρώπης	147
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΚΑΡΤΖΟΣ	
Η εξέλιξη της χωροταξικής πολιτικής στην Ελλάδα και η περίπτωση της Χαλκιδικής	167
ΑΛΕΞΗΣ ΔΕΦΝΕΡ	
Μπορεί η ψυχαγωγία να αποτελέσει αντικείμενο σχεδιασμού; Η περίπτωση των εστιατορίων στο πολεοδομικό συγκρότημα της Πρωτεύουσας	173
ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ	
Ο πόλεμος του πεζού με τον τροχό (σήμερα)	185
ΔΙΟΝΥΣΗΣ Α. ΖΗΒΑΣ	
Ο πολεοδομικός και ο αστικός σχεδιασμός, εργασία για την προστασία των ιστορικών οικισμών και πόλεων	201
ΒΥΡΩΝ ΙΩΑΝΝΟΥ – ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ	
«Metropolis» - Αποκλίσεις και μεταφορές στην πόλη της Αθήνας	205
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΝΙΚ. ΚΑΡΥΔΗΣ	
De Profundis	217
ΡΑΝΙΑ ΚΛΟΥΤΣΙΝΙΩΤΗ	
Πόλη και πολιτισμός. Η αισθητική της ελληνικής πόλης.....	227
ΧΑΡΗΣ ΚΟΚΚΩΣΗΣ	
Πολεοδομικός σχεδιασμός για βιώσιμες πόλεις; Η προοπτική του περιβαλλοντικού σχεδιασμού για τη βιώσιμη ανάπτυξη	233
ΕΙΡΗΝΗ ΚΟΡΡΕ	
Αστικές πολιτικές για τον χρόνο και δυνατότητες εφαρμογής τους.....	243
ΠΟΛΥΞΕΝΗ ΚΟΣΜΑΚΗ	
Φύση και Πόλη στον 21ο αιώνα	255

ΠΑΝΟΣ ΚΟΣΜΟΠΟΥΛΟΣ

Περιβαλλοντική Αντίληψη του Αστικού Χώρου
(Μια αναδρομική Προσέγγιση) 263

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΛΑΛΕΝΗΣ

Η εξασφάλιση δημόσιου χώρου στις ελληνικές πόλεις.
Νομοθετικές ρυθμίσεις και εφαρμογές 273

ΛΙΛΑ ΛΕΟΝΤΙΔΟΥ

Μετανεωτερική Αστική Διακυβέρνηση:
από την Πολεοδομική Πολιτική στην Επιχειρηματική Πόλη 287

ΘΩΜΑΣ ΜΑΛΟΥΤΑΣ

Προβλήματα κοινωνικά βιώσιμης ανάπτυξης στην Αθήνα:
Οι μεταβολές της τελευταίας εικοσαετίας
στην κοινωνική γεωγραφία της πόλης
και η κρίση της ιδιότυπης κοινωνικής συνοχής..... 299

ΜΑΡΙΑ ΜΑΝΤΟΥΒΑΛΟΥ - ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΜΠΑΛΛΑ

Μεταλλαγές στο σύστημα γης και οικοδομής
και διακυβεύματα του σχεδιασμού στην Ελλάδα σήμερα 313

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Β. ΜΑΡΜΑΡΑΣ

Οργανώνοντας το μηχανισμό πολεοδομικής ανασυγκρότησης:
Το χρονικό της ίδρυσης του Υπουργείου Πολεοδομικού
και Χωροταξικού Σχεδιασμού στη Βρετανία
στη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου 331

ΜΑΡΙΑ ΜΑΥΡΙΔΟΥ

Η «νέα πολεοδομία» ως κυρίαρχος λόγος και η ελληνική πόλη 345

ΗΛΙΑΣ ΜΠΕΡΙΑΤΟΣ

Προς μια ολοκληρωμένη οικιστική ανάπτυξη
στην Ελλάδα του 21ου αιώνα 365

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Η πολεοδομική πολιτική στην Ελλάδα:
Δομικά χαρακτηριστικά και σημερινές τάσεις 371

ΕΛΙΖΑ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ

Εκπαίδευση - έρευνα - πόλη - πολεοδομία 383

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΝΤΑΖΗΣ

Τα «μετέωρα βήματα» των ολοκληρωμένων προγραμμάτων
ανάπλασης στους ελληνικούς οικισμούς 397

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ - ΒΕΝΕΤΑΣ	
Το ιστορικό τοπίο των Αθηνών. Εξέλιξη και προοπτικές	413
ΘΥΜΙΟΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ	
Νέα Χάρτα των Αθηνών και οι ελληνικές πόλεις	439
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Μ. ΣΑΡΗΓΙΑΝΝΗΣ	
Καταστολή και πολεοδομία στην ελληνική πόλη του 21ου αιώνα.....	447
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΕΡΡΑΟΣ	
Ορισμένοι προβληματισμοί γύρω από το ζήτημα της «χρήσης» του εδάφους, στα πλαίσια ενός περιβαλλοντικού αστικού σχεδιασμού	481
ΕΛΕΝΗ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	
Μεσαία αστικά κέντρα στη Θράκη. Χωρικοί μετασχηματισμοί και αναπτυξιακές προοπτικές. Η περίπτωση της Αλεξανδρούπολης, της Κομοτηνής και της Ορεστιάδας.....	501
ΙΩΣΗΦ ΣΤΕΦΑΝΟΥ – ΙΟΥΛΙΑ ΣΤΕΦΑΝΟΥ	
Η εικόνα γνώση της φυσιογνωμίας ενός τόπου. Ο ρόλος του τοπίου ως συνολική αντίληψη	513
ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΣΥΚΙΑΝΑΚΗ	
Σχεδιασμός Περιαστικού Χώρου Μητροπολιτικής περιοχής Αθήνας - Θεωρία και Πράξη	529
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Δ. ΤΡΙΠΟΔΑΚΗΣ	
Η νέα χάρτα των Αθηνών και η ελληνική πόλη στον 21ο αιώνα. Συνοπτικό χρονικό, στόχοι και κατευθύνσεις	543
Ι. ΕΜΜ. ΤΣΟΥΔΕΡΟΣ	
Το Πολεοδομικό Αποτύπωμα του Χρόνου (τα συνιστώμενα στοιχεία, η διαδοχή τους)	561
ΒΙΛΜΑ ΧΑΣΤΑΟΓΛΟΥ	
Ιστορικές παράκτιες πόλεις: Σε αναζήτηση νέας φυσιογνωμίας	571
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ	

Προλεγόμενα

Η έκδοση αυτού του τιμητικού τόμου αναδεικνύει με τρόπο πανηγυρικό το έργο ενός άξιου συναδέλφου, που παραμένει στις επάλξεις του καθήκοντος, της επιστήμης και της διανοήσης επί πολλές δεκαετίες. Προβάλλει την πνευματική συγκομιδή του θανάση Αραβαντινού, του διαπρεπή και ακάματου Καθηγητή της Πολεοδομίας και Χωροταξίας, που η θητεία του στο Πολυτεχνείο αποτελεί κόσμημα για το Ίδρυμα.

Ο Αραβαντινός υπήρξε δάσκαλος, ερευνητής και συγγραφέας με έμπνευση και όραμα. Έχει ήδη παρουσιάσει ένα ογκώδες, πολυσχιδές και βαρυσήμαντο έργο, η ανθολόγηση του οποίου γίνεται στον παρόντα τόμο. Η νοητική, όμως, συμβολή του στη σύγχρονη επιστημονική και κοινωνική πρόοδο συνεχίζεται με σταθερούς ρυθμούς και στις μέρες μας έτσι ώστε, εύλογα να πιστεύει κανείς ότι η έκδοση αυτή γρήγορα θα αποτελεί ιστορικό ντοκουμέντο και θα χρειάζεται νέα εκτύπωση εμπλουτισμένη από τα καινούργια στοιχεία.

Το έργο του Αραβαντινού είναι αρμονικός συνδυασμός στοιχείων εκπαιδευτικών, ερευνητικών και αναπτυξιακών και διέπεται από την ευαισθησία του επιστήμονα που διέθεσε την ύπαρξή του στην υπηρεσία των μαθητών και των συνανθρώπων του, θέλοντας να δώσει τον καλύτερο εαυτό του στο Πανεπιστήμιο όπου αφιερώθηκε και στην κοινωνία που αποτελεί το σημείο αναφοράς του. Είναι ο συγκερασμός που συνθέτει το υπόδειγμα του δασκάλου-μηχανικού, ένα πρότυπο που ανήκει στη εποχή της "παλιάς φρουράς" και σήμερα αποδεικνύει έντονα την αξία του για το εκπαιδευτικό μας σύστημα.

Αξίζουν συγχαρητήρια στην πρωτοβουλία της Σχολής των Αρχιτεκτόνων να τιμήσουν έγκαιρα ένα μάχιμο Καθηγητή τους, καθώς και στην ομάδα επιμέλειας αυτού του τόμου για το άριστο από πλευράς αισθητικής και περιεχομένου αποτέλεσμα της δουλειάς τους. Θερμά συγχαρητήρια για την πολυετή προσφορά του ανήκουν και στον τιμώμενο, συνοδευόμενα από τις εγκάρδιες ευχές μας για να συνεχίσει ακόμη καλύτερα, ακόμη ψηλότερα.

---

*Ανδρέας Γ. Ανδρεόπουλος
Πρύτανης Ε.Μ.Π.*

Οπωσδήποτε είναι μεγάλη τιμή για μένα, εκπροσωπώντας τη Σχολή Αρχιτεκτόνων να προλογίσω τον τιμητικό τόμο για τον Αθανάσιο Αραβαντινό, από την άλλη μεριά όμως διακατέχομαι από αγωνία, καθώς πιστεύω ότι δεν θα βρω τις κατάλληλες λέξεις για να σκιαγραφήσω την προσωπικότητα και το επιστημονικό κύρος ενός συναδέλφου σαν τον Θανάση Αραβαντινό.

- Καταξιωμένος δάσκαλος, δίδαξε για πάνω από 30 χρόνια το μάθημα της Πολεοδομίας, στους σπουδαστές της Σχολής.
- Ακούραστος ερευνητής, συμμετείχε σε πολλά ερευνητικά προγράμματα και ακόμα συνεργάτης δημόσιων φορέων και οργανισμών, προσέφερε τις πολύτιμες υπηρεσίες του.
- Πολυγραφότατος συγγραφέας υψηλής επιστημονικής κατάρτισης, πραγματοποίησε πάνω από σαράντα δημοσιεύσεις.
- Ταλαντούχος μελετητής, ασχολήθηκε με μελέτες ευρύτατου γνωσιολογικού φάσματος.
- Δραστήριος και ακαταπόνητος εργάτης, επιφορτίσθηκε και με διοικητικά καθήκοντα ως διευθυντής του Τομέα Πολεοδομίας και αργότερα ως Κοσμήτορας της Σχολής Αρχιτεκτόνων.

Η παρουσία του Αθανάσιου Αραβαντινού με την πολυσιχιδή δραστηριότητά του και το επιστημονικό του ήθος τίμησε τη Σχολή Αρχιτεκτόνων Ε.Μ.Π.

Γεώργιος Γεράκης
Πρόεδρος Σχολής Αρχιτεκτόνων Ε.Μ.Π.

Χειμώνας 1970. Στην Αρχιτεκτονική Σχολή η συζήτηση γύρω από τα σχεδιαστήρια του τρίτου έτους ζωντάνευε γύρω από μία μικρή γειτονιά, τα Μυκονιάτικα των Αγίων Αναργύρων.

Ποια τα προβλήματα και η ποιότητα της καθημερινής ζωής σ' αυτήν τη, μακρινή από το κέντρο της Αθήνας, γειτονιά; Η κατάσταση μπορεί να βελτιωθεί; Με ποια μέσα και μεθόδους; Ποιες λύσεις θα μπορούσαν να εφαρμοστούν;

Πολλές οι ανησυχίες και οι προβληματισμοί μας σ' αυτά τα δύσκολα χρόνια, όταν οι πολλοί επέλεγαν τη σιωπή.

Ωστόσο, στα μαθήματα της Πολεοδομίας βρήκαμε απαντήσεις στους προβληματισμούς μας για το χωρικό γίγνεσθαι, για τις κοινωνικές ανησυχίες, και μέσα από αυτές τις απαντήσεις ορισμένοι αναζητήσαμε την προσωπική μας διαδρομή.

Ο καθηγητής της Έδρας Πολεοδομίας, Θανάσης Αραβαντινός, με τους συνεργάτες του, μας έδωσαν εκείνα τα δύσκολα χρόνια όχι μόνο γνώσεις για το χώρο της πόλης, αλλά και την αισιοδοξία ότι μπορούμε να αντιμετωπίσουμε διορθωτικά τα προβλήματα, εφαρμόζοντας μεθόδους της πολεοδομίας.

Παρακολουθώντας, τα πρώτα χρόνια της μεταπολίτευσης, το Σεμινάριο Πολεοδομικών Ερευνών του Σπουδαστηρίου Πολεοδομικών Ερευνών, με πιο ήρεμη και ώριμη ματιά, αντιλήφθηκα ότι καλός δάσκαλος σημαίνει, επιπλέον, συστηματική ενημέρωση και επαφή με την τρέχουσα πολεοδομική πρακτική.

Αργότερα, στον Τομέα Πολεοδομίας γνώρισα τον συνάδελφο καθηγητή Θ. Αραβαντινό, να στηρίζει στην επιστημονική ανέλιξη τους συναδέλφους, να αναθέτει στους νεότερους καθήκοντα και διοικητικές ευθύνες, να συμμετέχει ισοτίμη στα μαθήματα, να συντρέχει όλους, στις βαθιά ανθρώπινες προσωπικές στιγμές μας.

Το συγγραφικό έργο του καθηγητή Θανάση Αραβαντινού, πέρα από το συστηματικό και επιστημονικό του χαρακτήρα, χαρακτηρίζεται από την απλότητα στην έκφραση, γεγονός που το καθιστά προσιτό στο ευρύτερο κοινό.

Ξεχωριστή θέση μέσα στο πλούσιο συγγραφικό του έργο έχει το σύγγραμμά του «Πολεοδομικός σχεδιασμός για τη βιώσιμη ανάπτυξη του αστικού χώρου», που παρακολουθώντας με διαδοχικές εκδόσεις τις νέες τάσεις και πολεοδομικές πρακτικές, εξακολουθεί να αποτελεί βασικό βοήθημα των σπουδαστών της Αρχιτεκτονικής Σχολής για την Πολεοδομία και τον Αστικό Σχεδιασμό.

Αρθρογραφώντας και προβάλλοντας με ήπιο, αλλά σταθερό και μαχητικό τρόπο τις απόψεις του, ο καθηγητής Θανάσης Αραβαντινός σε επιστημονικά περιοδικά, στον ημερήσιο τύπο, αλλά και ευρείας κυκλοφορίας έντυπα, διδάσκει ως σήμερα πολεοδομία στο μέσο πολίτη, συμβάλλοντας ευρύτερα στη διαμόρφωση της πολεοδομικής συνείδησης.

Ο συλλογικός τιμητικός τόμος, όπου συμμετέχουμε, ανταποδίδει στον πνευματικό άνθρωπο, στον ακαδημαϊκό δάσκαλο, ένα μέρος από το χρέος μας.

Διατυπώνουμε την ευχή να έχει πάντα τη δύναμη να συνεχίσει, όπως μας δίδαξε!

---

*Σοφία Αυγερινού-Κολώνια
Διευθύντρια Τομέα Πολεοδομίας και Χωροταξίας Ε.Μ.Π.*

Ο καθηγητής Α. Αραβαντινός είχε πολύ μεγάλη συμβολή στη διαμόρφωση της πολεοδομίας ως αυτοτελούς επιστημονικού πεδίου, ενώ ειδικότερα για την ανάπτυξη των σχετικών σπουδών στον ελληνικό χώρο ο ρόλος του υπήρξε πρωτοπόρος και καθοριστικός. Το γεγονός αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία για την Πολυτεχνική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, στους κόλπους της οποίας περιλαμβάνεται το πρώτο ελληνικό πανεπιστημιακό τμήμα που παρέχει δίπλωμα στην πολεοδομία. Ως εκ τούτου, χαιρετίζω με ιδιαίτερη ευχαρίστηση, ως κοσμήτορας της Σχολής, την πρωτοβουλία του Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Ανάπτυξης για την έκδοση τιμητικού τόμου για τον Α. Αραβαντινό.

Νίκος Αράβας
Κοσμήτορας Πολυτεχνικής Σχολής Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

Ο καθηγητής Α. Αραβαντινός υπήρξε από τους πρωτοπόρους της διδασκαλίας της πολεοδομίας στην Ελλάδα, ενώ ιδιαίτερα σημαντική ήταν, και εξακολουθεί να είναι, η ερευνητική και συγγραφική του δραστηριότητα. Ο Α. Αραβαντινός με το έργο του, τόσο ως δάσκαλος, όσο και ως συγγραφέας-ερευνητής έχει βάλει τη σφραγίδα του στην πολεοδομική σκέψη της χώρας μας και έχει καθορίσει σε σημαντικό βαθμό την παιδεία για την πολεοδομία στην Ελλάδα, τόσο στο ΕΜΠ όπου δίδαξε όσο και γενικότερα. Ως Πρόεδρος ενός Πανεπιστημιακού τμήματος που στον πυρήνα του αντικειμένου του βρίσκονται η πόλη και ο σχεδιασμός της, και του οποίου πολλά μέλη του διδακτικού και ερευνητικού προσωπικού υπήρξαν μαθητές του Α. Αραβαντινού, αισθάνομαι ιδιαίτερη χαρά για την έκδοση του ανά κείρας τιμητικού τόμου που είναι αφιερωμένος σε αυτόν. Ο τόμος αυτός είναι ένα ελάχιστο ευχαριστώ από όλους εμάς για την τόσο σημαντική προσφορά του.

---

*Παντολέων Δ. Σκάγιαννης
Πρόεδρος Τμήματος Χωροταξίας, Πολεοδομίας και
Περιφερειακής Ανάπτυξης Πανεπιστημίου Θεσσαλίας*

Με εξαιρετική ικανοποίηση ως πρόεδρος του ΣΕΠΟΧ χαιρετίζω την έκδοση του τιμητικού τόμου για τον καθηγητή Θανάση Αραβαντινό.

Με την πρωτοβουλία του για τον τόμο αυτό ο ΣΕΠΟΧ τιμά το εξέχον μέλος του Θανάση Αραβαντινό για τη διαρκή προσφορά του στην εκπαίδευση, στην επιστήμη, στο επάγγελμα, στην καθημερινότητα του πολίτη και στην πολιτική σε ζητήματα της πόλης.

Παράλληλα εκφράζω τις ευχαριστίες μου σ' όλους όσους συνεισέφεραν στην προσπάθεια για αυτή την έκδοση.

Μάρθα Χουσιανάκου
Πρόεδρος ΣΕΠΟΧ

Εισαγωγή

Ο παρών τόμος, που εκδίδεται για να τιμήσει τον καθηγητή Αθανάσιο Αραβαντινό, αποτελεί προϊόν μιας συλλογικής πρωτοβουλίας τριών φορέων που συνδέονται άμεσα με τον επιστημονικό χώρο της πολεοδομίας, τον οποίο ο τιμώμενος υπηρέτησε και εξακολουθεί να υπηρετεί, και διαμορφώθηκαν τις τελευταίες δεκαετίες, σε σημαντικό βαθμό χάρις και στη δική του επιρροή. Η Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου αποτελεί το κύριο πεδίο άσκησης της πολεοδομικής διδασκαλίας και έρευνας του Α. Αραβαντινού, ήδη επί 42 χρόνια. Το Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, πρώτη σχολή στην Ελλάδα, στην οποία η πολεοδομία αποτελεί βασικό σκέλος του διπλώματος, στελεχώθηκε σε σημαντικό βαθμό από μαθητές του και επιπλέον στηρίχθηκε σε κάθε της βήμα απ' αυτόν με ιδιαίτερη θερμότητα. Ο Σύλλογος Ελλήνων Πολεοδόμων και Χωροτακτών, τέλος, ιδρυτικό μέλος του οποίου υπήρξε ο Α. Αραβαντινός, εκπροσωπεί τον επιστημονικό και επαγγελματικό εκείνο κλάδο, για την καθιέρωση του οποίου στη χώρα μας ο τιμώμενος πάλεψε με όλες του τις δυνάμεις.

Ο Α. Αραβαντινός σπούδασε Αρχιτεκτονική στο ΕΜΠ και στη συνέχεια ακολούθησε μεταπτυχιακές και διδακτορικές σπουδές Πολεοδομίας στο Πολυτεχνείο του Ανοβέρου. Επιστρέφοντας στην Ελλάδα άρχισε να διδάσκει πολεοδομία, από το 1962 μέχρι το 1969 ως επιμελητής στην τότε έδρα Πολεοδομίας της Σχολής Αρχιτεκτόνων του ΕΜΠ, και από τότε μέχρι το 1999 ως καθηγητής, αρχικά στην έδρα Πολεοδομίας και μετά το 1984 στον Τομέα Πολεοδομίας και Χωροταξίας, του οποίου διετέλεσε και ο πρώτος Διευθυντής. Την περίοδο αυτή διευθύνει παράλληλα και το «Σπουδαστήριο Πολεοδομικών Ερευνών», στο οποίο εκπονείται και ολοκληρώνεται πληθώρα σημαντικών ερευνών. Στη διάρκεια της καριέρας του χρημάτισε επιπλέον Κοσμήτορας της Σχολής Αρχιτεκτόνων του ΕΜΠ ενώ δίδαξε επίσης και σε άλλα πανεπιστήμια της Ελλάδας και του εξωτερικού. Σήμερα, ομότιμος πλέον καθηγητής του ΕΜΠ, συνεχίζει με αμείωτο ενθουσιασμό τη διδακτική και ερευνητική του δραστηριότητα, στους κόλπους τόσο του ΕΜΠ, όσο και διαφόρων άλλων ΑΕΙ.

Το μακροχρόνιο διδακτικό του έργο έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη των σπουδών πολεοδομίας στην Ελλάδα, καθώς και στη διαμόρφωση του πο-

λεοδομικού επιστημονικού ανθρώπινου δυναμικού, και θα αρκούσε από μόνο του για την έκδοση ενός τιμητικού τόμου. Παράλληλα, ωστόσο, ο Α. Αραβαντινός, υπήρξε από την αρχή της σταδιοδρομίας του εξαιρετικά δραστήριος στους τομείς της έρευνας και των μελετών, διατηρώντας μέχρι και σήμερα πλήρη ενεργητικότητα. Παράλληλα συνδράμοντας επί σειρά ετών αποτελεσματικά τη δημόσια διοίκηση συνέβαλε καθοριστικά στη χάραξη πολιτικής στον τομέα της πολεοδομίας.

Ειδικότερα, τα αντικείμενα με τα οποία έχει ασχοληθεί, σε πολλές περιπτώσεις με συμβολή που υπήρξε αποφασιστικής σημασίας, καλύπτουν πολύ μεγάλο τμήμα του συνολικού χωρικού σχεδιασμού. Στο επίπεδο του στρατηγικού σχεδιασμού μεγάλης κλίμακας δραστηριοποιήθηκε από τις αρχές της δεκαετίας του '60, με την εκπόνηση σειράς ρυθμιστικών και χωροταξικών μελετών οι οποίες ανήκουν στα πρώτα τέτοιου είδους σχεδιαστικά-μελετητικά εργαλεία που εμφανίστηκαν στον ελληνικό χώρο. Σε αρκετές περιπτώσεις οι μελέτες αυτές είναι πλέον κλασικές, όπως για παράδειγμα στην περίπτωση της Ρυθμιστικής Μελέτης της Καλαμάτας, ή της Χωροταξική Μελέτης Ηπείρου-Θεσσαλίας. Μακροχρόνια και πολύ σημαντική ήταν επίσης η ενασχόλησή του με το ρυθμιστικό σχεδιασμό της Αθήνας, από το σχέδιο «Αθήνα 2000» την περίοδο 1979-81 μέχρι και το ισχύον σήμερα Ρυθμιστικό Σχέδιο της Αθήνας, καθώς επίσης και τις πρόσφατες προσπάθειες αναμόρφωσής του.

Στο πεδίο του πολεοδομικού φυσικού σχεδιασμού ο Α. Αραβαντινός έχει ασχοληθεί με όλα τα επιμέρους σχετικά αντικείμενα. Ήδη από την εποχή της εκπόνησης της διδακτορικής του διατριβής στο Ανόβερο, υπήρξε από τους πρώτους σε ευρωπαϊκό επίπεδο που μελέτησαν την εισαγωγή των πεζοδρόμων στα κέντρα των πόλεων. Η ανάμειξή του, με διάφορες ιδιότητες, στην εκπόνηση πολεοδομικών μελετών ήταν ιδιαίτερα έντονη. Επιπλέον, μέσω της ενασχόλησής του με το σχεδιασμό οικιστικών συγκροτημάτων, στα οποία συμπεριλαμβάνονται δεκάδες οικισμοί του Οργανισμού Εργατικής Κατοικίας σε διάφορες πόλεις της χώρας, αλλά και άλλες περιπτώσεις, είχε την τύχη, όχι συνήθη για έλληνες πολεοδόμους, να δει τις ιδέες του να υλοποιούνται. Παράλληλα με τη μελετητική δραστηριότητα, συνεχής ήταν και η ερευνητική δραστηριοποίησή του, συχνά με καινοτομικά χαρακτηριστικά. Η έρευνα για την αναβάθμιση του Εμπορικού Τριγώνου της Αθήνας -αιχμή μιας πολύπλευρης ενασχόλησης με το κέντρο της Αθήνας- αποτελεί χαρακτηριστικό τέτοιο παράδειγμα. Ξεκινώντας από μια πρωτότυπη μεθοδολογική προσέγγιση που δημιούργησε προηγούμενο, κατέληξε σε προτάσεις που συνδυάζουν τις τωμές με το ρεαλισμό, που -επιπλέον- θεσμοθετήθηκαν, δηλαδή είχαν ουσιαστική επίδραση στην αστική πραγματικότητα. Η ανάμειξη του Α. Αραβαντινού στη δημιουργία του τραμ της Αθήνας αποτελεί μια άλλη περίπτωση συμβολής του σε μια παρέμβαση που αλλάζει τα δεδομένα της ελληνικής πόλης. Ειδικότερα συνέβαλε καθοριστικά ως μελετητής, ως σύμβουλος του Δήμου Αθηναίων, ως μέλος της πρόσφατης επιτροπής εμπειρογνομόνων του Υπουργείου

Μεταφορών, αλλά και με πλήθος άλλων ενεργειών, όπως διαλέξεις, συνεντεύξεις, άρθρα, κ.λπ.

Γενικότερα, μια σειρά από παρεμβάσεις του Α. Αραβαντινού έπαιξαν κεντρικό ρόλο στη διαμόρφωση νέων συνθηκών στην πολεοδομική σκέψη, και παράλληλα στην έγκαιρη επισήμανση των συνεπειών λανθασμένων επιλογών της πολεοδομικής πολιτικής. Ενδεικτικά μόνο αναφέρουμε την επιμονή του, ήδη από τη δεκαετία του '70, για τη δραστική μείωση των Συντελεστών Δόμησης και των Συντελεστών Κάλυψης, καθώς και άλλων δυσμενών διατάξεων του ΓΟΚ, για την αποκέντρωση στις μεγάλες πόλεις, την επισήμανση των παρενεργειών της έρπουσας παρόδιας δόμησης, καθώς επίσης και την εισαγωγή της περιβαλλοντικής θεματικής στην πολεοδομική προβληματική, πολύ πριν η έννοια της αστικής βιώσιμης ανάπτυξης γίνει κοινός τόπος.

Η μελετητική και ερευνητική του δραστηριότητα υπήρξαν, τέλος, ένας από τους παράγοντες που τροφοδότησαν το πολύ πλούσιο δημοσιευμένο έργο του Α. Αραβαντινού. Όπως και παραπάνω, δεν επιχειρείται εδώ μια εξαντλητική παρουσίαση ενός έργου που θα απαιτούσε πολλαπλάσιο χώρο, σαφή ένδειξη, πάντως, της σημασίας του οποίου, αποτελεί η πληθώρα σχετικών αναφορών, που υπάρχουν στα κείμενα του παρόντος τόμου. Ωστόσο, μια ειδική αναφορά πρέπει οπωσδήποτε να γίνει για το βιβλίο «Πολεοδομικός Σχεδιασμός» που, με τις διαδοχικές του ανανεωμένες εκδόσεις, παραμένει επί δεκαετίες το κλασικό ελληνικό εγχειρίδιο για την πολεοδομία, καθώς επίσης και το βασικό στήριγμα των σχετικών σπουδών. Το βιβλίο αυτό είχε σημαντικότερη επίδραση στην εκπαίδευση των ελλήνων πολεοδόμων συμβάλλοντας ουσιαστικά στη διαμόρφωση μιας ευρύτερης πολεοδομικής συνείδησης στη χώρα μας.

Η πρωτοβουλία για την έκδοση ενός συλλογικού τόμου προς τιμήν του καθηγητή Α. Αραβαντινού ξεκίνησε πριν από τρία, περίπου, χρόνια. Ο αρκετός χρόνος που μεσολάβησε οφείλεται σε εγγενείς δυσκολίες τέτοιων εγχειρημάτων, στα οποία συμμετέχουν πολλοί φορείς, πολλοί συγγραφείς, και δεν υπάρχει άμεση χρηματοδότηση από το εμπόριο. Όπως τελικά διαμορφώθηκε, το αφιέρωμα περιλαμβάνει 42 συμβολές 43 επιστημόνων, αριθμό ήδη μεγάλο για τα δεδομένα ενός μεμονωμένου τόμου που πρέπει, και θέλει, να παραμείνει χρηστικός, αλλά που αποτελεί ένα μικρό υποσύνολο αυτών που θα ήθελαν να διατυπώσουν και με το γραπτό λόγο την εκτίμησή τους για την προσφορά του Α. Αραβαντινού στην πολεοδομία. Το γεγονός αυτό, που έγινε σαφές κατά τη μακρά περίοδο προετοιμασίας του τόμου, δείχνει ότι το πεδίο παραμένει ανοικτό και για άλλες τέτοιες πρωτοβουλίες, που ελπίζουμε ότι θα υπάρξουν στο μέλλον.

Για τη συμμετοχή στον τόμο, ζητήθηκε από κάθε συγγραφέα η επιλογή ενός θέματος που θα έπρεπε να κινείται στο ευρύ πεδίο των αντικειμένων με τα οποία ασχολήθηκε ο τιμώμενος, χωρίς όμως άλλους περιορισμούς. Η επιλογή αυτή τονίζει τον εθελοντικό χαρακτήρα του αφιερώματος. Στο ίδιο πλαίσιο,

κρίθηκε σκόπιμο, τα κείμενα να μην ομαδοποιηθούν με βάση κάποια επιμέρους αντικείμενα, αφού δεν υπήρξε εκ των προτέρων τέτοιος καταμερισμός, αλλά να παρατεθούν κατ' αλφαβητική σειρά των συγγραφέων τους. Μπορούμε, ωστόσο, να επισημάνουμε, ότι το ευρύ φάσμα αντικειμένων που έχουν καλυφθεί περιλαμβάνει το χωρικό σχεδιασμό μεγάλης κλίμακας, τον εφαρμοσμένο πολεοδομικό σχεδιασμό και τα εργαλεία του, την περιβαλλοντική διάσταση των πολεοδομικών ζητημάτων, την κοινωνική διάσταση της πολεοδομίας, την κριτική αξιολόγηση των αστικών πολιτικών, την ιστορία του σχεδιασμού, ζητήματα θεωρίας, έρευνας και εκπαίδευσης, και μια σειρά από νέα αντικείμενα της αστικής προβληματικής. Πιστεύουμε ότι το αποτέλεσμα δικαιώνει την προσπάθεια, και ότι τελικά συγκεντρώθηκε ένα σύνολο σημαντικών κειμένων, που φωτίζουν από διάφορες οπτικές γωνίες πολλές πτυχές του ευρύτερου πεδίου της πολεοδομίας, στο οποίο δραστηριοποιήθηκε ο τιμώμενος.

Κλείνοντας αυτή τη, σκόπιμα, σύντομη εισαγωγή, αφού λόγος ύπαρξης του τόμου είναι τα επιμέρους τιμητικά κείμενα, θα θέλαμε να εκφράσουμε τις ευχαριστίες μας προς όλους όσους συνέβαλλαν, με διάφορους τρόπους, στην έκδοση του αφιερώματος, ιδιαίτερως δε προς τις διοικήσεις των τριών φορέων που παρείχαν την αμέριστη υποστήριξή τους σ' αυτή την προσπάθεια, με χρηματικούς και ανθρώπινους πόρους.

Οι επιμελητές του τόμου

*Δημήτρης Οικονόμου
Γεώργιος Μ. Σαρηγιάννης
Κωνσταντίνος Σερράος*

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Ι. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΣ

ΕΡΓΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ι. Στοιχεία σταδιοδρομίας

Γεννήθηκε στην Αθήνα το 1932. Στοιχειώδης και Μέση Εκπαίδευση στο Πειραματικό Σχολείο του Πανεπιστημίου Αθηνών από 1937-1949. Ανώτατες Σπουδές στο Ε. Μ. Πολυτεχνείο από το 1949-1954. Δίπλωμα αρχιτέκτονος - μηχανικού (θωμάϊδιο Βραβείο).

Από 1952-1957 απασχόληση (διακεκομμένα) στο αρχιτεκτονικό γραφείο Α.Δ. Κριεζή. Από 1954-1957 στρατιωτική θητεία (Δημόσια Ναυτικά Έργα). Το 1957 αρχιτέκτων Τεχνικής Υπηρεσίας ΙΚΑ.

Από 1957-1961 μεταπτυχιακές σπουδές και ερευνητική εργασία στην Πολεοδομία στην Γερμανία, Έδρα και Ινστιτούτο Πολεοδομίας Πολυτεχνείου Αννόβερου (Καθηγητής W. Wortmann) Συνεργασίες με Δ/ση Οικισμού Δήμου Αννόβερου (Δ/ντής Καθηγητής R. Hillebrecht) και με ιδιωτικό γραφείο. Το 1961 Διδάκτωρ του Πολυτεχνείου του Αννόβερου με άριστα μετά διακρίσεως (Summa Cum Laude) για τη διδακτορική του διατριβή για τα εμπορικά κέντρα των μεγαλοπόλεων (έχει κυκλοφορήσει στα γερμανικά σε 3 εκδόσεις).

Από το 1962 έως το 1969 επιμελητής ΕΜΠ στην τότε έδρα Πολεοδομίας (Καθηγητής Αντ.Εμμ. Κριεζής). Το 1964 και το 1968 δύο εξαμηνιαίες υποτροφίες στη Γαλλία και στην Αγγλία σε θέματα χωροταξίας, κατοικίας και στεγαστικής πολιτικής. Από το 1965 έως το 1969 προϊστάμενος μελετών του Οργανισμού Εργατικής Κατοικίας.

Από το 1969 Καθηγητής ΕΜΠ αρχικά στην έδρα Πολεοδομίας και από το 1984 στον Τομέα Πολεοδομίας και Χωροταξίας και Διευθυντής του την πρώτη διετία. Παράλληλα από το 1969-1994 Διευθυντής του υπαγομένου στους παραπάνω φορείς ερευνητικού κέντρου υπό την επωνυμία "Σπουδαστήριο Πολεοδομικών Ερευνών". Κατά τη διετία 1977-1979 Κοσμήτορας της Σχολής Αρχιτεκτόνων του ΕΜΠ. Από το 1977-1995 Καθηγητής Πολεοδομίας και Αστικού Σχεδιασμού στο μεταπτυχιακό Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης του Πανεπιστημίου.

Από το 1978-1981 συνεργασία με το τότε Υπουργείο Δημ. Έργων - αργότερα ΥΧΟΠ, σήμερα ΥΠΕΧΩΔΕ - στην παρακολούθηση των επί μέρους μελετών του

Σχεδιασμού “Πρωτεύουσα 2000”. Το 1983 συνεργασία με το Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων (ΥΠΕΧΩΔΕ) στον Καταρτισμό του Ρυθμιστικού Σχεδίου Ευρύτερης Αθήνας. Στο αυτό Υπουργείο επί δεκαετία μέλος του Συμβουλίου Μελετών θεμάτων οικισμού. Το 1984-1985 σύμβουλος του Νομάρχη Μεσσηνίας και του Δημάρχου Καλαμάτας. Εποπτεία της διεξαγωγής μελετών της “Επιχείρησης Πολεοδομικής Ανασυγκρότησης” (ΕΠΑ) για τις πόλεις του Νομού.

Το 1985-1986 στα πλαίσια ετήσιας εκπαιδευτικής άδειας παραμονή στις ΗΠΑ, τον Καναδά, την Γαλλία τη Γερμανία και την Ουγγαρία. Παρακολούθηση και διεξαγωγή διαλέξεων σε Πανεπιστήμια, επισκέψεις πόλεων και συγκέντρωση στοιχείων μελετών και υλοποιήσεων από Διευθύνσεις Πολεοδομίας Δήμων και Οργανισμών, συμμετοχή σε συνέδρια.

Από το 1987-1997 συνεργασία με τον Δήμο Αθηναίων αρχικά ως μέλος της Επιτροπής Σχεδίου Πόλεως του Δήμου και στην συνέχεια ως μέλος του Τεχνικού Συμβουλίου και επιτροπών παρακολούθησης και παραλαβής πολεοδομικών μελετών αναβάθμισης γειτονιών. Παράλληλα συμβολή στην σύνταξη δύο μελετών για τη δημιουργία γραμμής τραμ.

Από το 1991 συνεργάζεται με το Κέντρο Συνεχιζόμενης Εκπαίδευσης του ΕΜΠ συμμετέχοντας ως υπεύθυνος ή διδάσκων σεμιναρίων σχετικών με πολεοδομικά αντικείμενα.

Το 1992-1993 συνεργάσθηκε με τους εκδότες της εγκυκλοπαίδειας Πάπυρος-Λαρούς-Μπριτάνικα στη σύνταξη λημμάτων σχετικών με την πολεοδομία.

Από το 1998 με την ίδρυση του διεπιστημονικού μεταπτυχιακού κύκλου Πολεοδομίας και Χωροταξίας στο ΕΜΠ συμμετέχει ως διδάσκων.

Από το 1998-2001 συνεργασία με Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο αρχικά ως συγγραφέας διδακτικού υλικού του μεταπτυχιακού προγράμματος: “Περιβαλλοντικός σχεδιασμός πόλεων, έργων και κτιρίων” και στη συνέχεια ως διδάσκων στο αυτό πρόγραμμα.

Από το 2001 συνεργάτης της Εταιρείας “Ενοποίησης Αρχαιολογικών Χώρων Α.Ε” σε πολεοδομικά αντικείμενα του Ιστορικού Κέντρου της Αθήνας.

Μέχρι σήμερα διαλέξεις ως επισκέπτης Καθηγητής και εποπτεύων φοιτητικών εργασιών και διατριβών σε Πανεπιστήμια και Ιδρύματα της Ελλάδας και του εξωτερικού.

Είναι μέλος Ελληνικών και ξένων Ενώσεων Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Οικισμού και αντεπιστέλλον μέλος των γερμανικών ακαδημιών: α) Deutsche Akademie für Städtebau und Landesplanung (έδρα μεταφερόμενη), και β) Akademie für Raumforschung und Landesplanung (έδρα Αννόβερο).

Είναι κάτοχος του βραβείου Gottfried von Herder του Ιδρύματος F.V.S – A.Toepfer Hamburg και Πανεπιστήμιο Βιέννης (1982). Ομοίως είναι κάτοχος του βραβείου Cammillo Sitte απο το ομώνυμο Ίδρυμα, τον Δήμο και το Πολυτεχνείο Βιέννης (1989). Έχει τιμηθεί από τον Σύνδεσμο Αναβάθμισης Ιστορικού Εμπορικού Κέντρου Αθήνας (1996) για το πολυετές έργο του για την περιοχή.

II. Δημοσιεύσεις

- Αραβαντινός Αθ., (1960): "Το Λαϊκό σπίτι στην Άνδρο". Περιλαμβάνεται στην έκδοση Ε. Μ. Πολυτεχνείου: *Το Ελληνικό Λαϊκό σπίτι*, Αθήνα 1960.
- Aravantinos A., (1961, 1963): *Grosstaedtische Einkaufszentren. Der Einfluss des Verkehrs auf die Struktur und Funktion der Zentren*. Διδακτορική διατριβή δημοσιευθείσα: α. Hannover – Bauverwaltung, 1961. β. "Der Architekt", Zeitschrift B.D.A. Frankfurt No 10, 1962 - No 1, 1963, γ. Vulcan Verlag, Essen 1963.
- Αραβαντινός Αθ. (1963): "Κατοικία και Πολιτισμός – Σκέψεις επί του 26^{ου} παγκόσμιου Συνεδρίου Οικιστικής Πολεοδομίας και Χωροταξίας". Παρίσι, 1962. *Τεχνικά Χρονικά*, Γεν. Έκδοσις, έκτακτον τεύχος No 222, Ιαν.
- Αραβαντινός Αθ. και Πετρίδης Ι. (1965): "Περιφερειακοί Προγραμματισμοί - Μεθοδολογία Αναλύσεως". (Σε συνεργασία και με ειδικούς επιστήμονες σε επί μέρους κεφάλαια) *Τεχνικά Χρονικά*, Γεν. Έκδοσις, τεύχος 3 Αθήναι, Απρίλιος.
- Aravantinos A., "Problems of Regional Planning, Town Planning and Housing in Greece". (1967). Διαλέξεις στη Βρετανία και δημοσίευση: Προβλήματα χωροταξίας, πολεοδομίας και κατοικίας εις την Ελλάδα, *Τεχνικά Χρονικά*, Γεν. Έκδ. 5-6, Μάιος-Ιουνίου 1967.
- Αραβαντινός Αθ., (1968): "Εφαρμογαί οργανωμένης δομήσεως οικισμών εις Μεγάλην Βρετανίαν". *Τεχνικά Χρονικά*, Μηνιαία Έκδοσις, τεύχος 9/507. Αθήναι, Σεπτέμβριος.
- Αραβαντινός Αθ., (1968): *Συντονισμός οικιστικής και βιομηχανικής αναπτύξεως*. Έκθεση δημοσιευθείσα από Οργανισμό Εργατικής Κατοικίας. Αθήναι, Οκτώβριος 1968.
- Aravantinos A., (1970): "Planning Objectives in Modern Greece". *The Town Planning Review*. Liverpool University Press. Vol. 41, January 1970.
- Αραβαντινός Αθ. (1970): "Περιφερειακή ανάπτυξη και Πολεοδομία". Σειρά διαλέξεων του Κ.Ε.Π.Ε., αριθ. 23, *Τα πλαίσια της Περιφερειακής Αναπτύξεως*. Αθήναι.
- Aravantinos A., (1970): GRIECHENLAND (Λήμμα: Ελλάς), *Handwoerterbuch der Raumforschung und Landesplanung* (Zweite Auflage-Gebrüder Jaenecke Verlag, Hannover 1970).
- Robaschik K., Αραβαντινός Αθ., Παπαϊάννου Ι., Κατοχιανός Νικ., Μιχαήλ Ι. (1971): "Χωροταξικά μελέται εις την Ομοσπονδιακήν Δημοκρατίαν της Γερμανίας και εις την Ελλάδα". Συζήτησις στοργυλλής Τραπέζης. *Τεχνικά Χρονικά* αρ. 7-1971 Αθήναι.
- Αραβαντινός Αθ., (1971): "Η Συμβολή της Συγχρόνου Πολεοδομίας εις την Οργάνωση της ζωής του ατόμου και του κοινωνικού συνόλου" - *Επετηρίδα ΕΜΠ*.

- Αραβαντινός Αθ., (1972): *Στοιχεία Πολεοδομίας - Λειτουργία Οικισμού - Πολεοδομικά Μελέται*. Προς χρήση των σπουδαστών Ε.Μ.Π. Αθήνα.
- Αραβαντινός Αθ., (1973): "Επιπτώσεις της προκατασκευής εις την Πολεοδομίαν και Χωροταξίαν". Σεμινάριον: *Δομική Προκατασκευή* Ε.Μ.Π. Μάϊος - Ιούνιος 1968). Έκδοσπ. Τεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδος, Αθήνα.
- Αραβαντινός Αθ., (1977): "ΑΘΗΝΑ - Πολεοδομία διόγκωσπ και συγκεντρωτισμός". Περιοδικό: *Φύσις και Ζωή*, Τεύχος 27. Φιλοδασική Ένωσπ.
- Αραβαντινός Αθ., (1977): "Ανάγκη για συσχέτισπ των όρων δομήσεως με τις χρήσεις και την εκμετάλλευσπ του αστικού χώρου". *Τεχνικά χρονικά* - Τριμηνιαία επιστημονική έκδοσπ Πολιτ. Μηχανικών, Αρχιτεκτόνων, Αγρον. Τοπογράφων Μηχανικών, αρ. 4, Αθήνα.
- Aravantinos A., (1977): ""Urban change and Urban Structure: How to regain coherence - General Introductory Remarks". (As General Reporter of the Congress of ISOCARP: International Society of City and Regional Planners) Athens. Έχει δημοσιευθεί και γαλλικά και γερμανικά από ISoCaRP καθώς και ελληνικά από ΤΕΕ (*Τεχνικά Χρονικά* - τεύχος 3 Π. Μπχ., Αρχ. Τοπ. Μπχ. 1978).
- A. Aravantinos (General Reporter) with the assistance of E. Coucleili, E. Makridou - Papadaki and J. Petridis (1977): Final report: "Urban Change and Urban Srtucture: How to regain coherence". (Congress of International Society of city and Regional Planners. ISoCaRP - Athens). Έχει δημοσιευθεί και γαλλικά από ISoCaRP και ελληνικά από ΤΕΕ (ως άνω).
- Σπ. Αμούργης, Α. Αραβαντινός (1978), Συνδυασμένος σχεδιασμός και εφαρμογή σχεδίων σε αστικές περιοχές. (Έκθεσπ Διεθνούς Συνεδρίου της international federation for housing and planning - amsterdam 24-30 Αυγούστου 1975). *Τεχνικά Χρονικά* - Τριμηνιαία επιστημονική έκδοσπ Πολ. Μπχ. - Αρχιτ. - Τοπογρ. Τεύχος Α'.
- Αραβαντινός Αθ., (1978): "Κατοικία και Αστικό Περιβάλλον: Προβλήματα και επιδιώξεις" Περιοδικό: *Σύγχρονη Τεχνολογία*. Ειδικό αφιέρωμα 1 Αθήνα.
- Aravantinos Αθ., (1978), Architecture et Enseignement en Grèce. Entretien Aravantinos. *Bouletin d' information pedagogique* (B.I.P.) No 31, 14 Juin 1978. Ecole Special d' Architecture - Paris.
- Αραβαντινός Αθ., (1979): "Η ανάγκη για μια σύγχρονη ανθρωπιστική πόλη". Τόμος: *Αναζητήσεις 2*, έκδοσπ Ελληνικής Ανθρωπιστικής Εταιρίας. Αθήνα.
- Αραβαντινός Αθ., (1979): "Προβλήματα και προοπτικές πολεοδομικών εξελίξεων στην ευρύτερη Αθήνα". Περιοδικό: *Φύσις και Ζωή*, Τεύχος 35. Φιλοδασική Ένωσπ Αθηνών, Αθήνα. Καλοκαίρι 1979, σελ. 24-26.
- Aravantinos A., (1981): Stichwort: "Griechenland". Περιλαμβάνεται στο: *Daten zur Raumplanung* - Teil A. Akademie für Raumforschung und Landesplanung - Hermann Schroeder Verlag K.G. Hannover 1981).

- Aravantinos A., Wassenhoven L., (1982): "Comments on the Turin experience". Περιλαμβάνεται στο: *Improving the management of Urban Research. City / University co - operation*, (OECD - symposium - Detroit 12 - 17 May, 1980). Urban Management Studies No 5 - Organisation for Economic Co - operation and Development - Paris.
- A. Aravantinos, (1983): "Wohnungsprobleme und Stadterneuerungsmöglichkeiten in Griechenland". Internationales Symposium der Deutschen Akademie für Städtebau und Landesplanung, Goslar 1983.
- A. Aravantinos, (1984): "Interaction between Urban Planning and Earthquake - proof Design", Proceedings of the Seminar on *Earthquake Preparedness* UNDR0 - United Nations 1984.
- Αραβαντινός Αθ., (1984, 1986): *Πολεοδομικός Σχεδιασμός - θέματα απ' τη θεωρία και την πρακτική* - Ε.Μ.Π., 1984, Β' έκδοση 1986.
- A. Aravantinos, (1985): "Town and Land use Planning in Greece: actual state, problems and trends". Seminar of the ISoCaRP 1984. Officina Edizioni, Roma 1985.
- A. Aravantinos, (1987): "Quelques reflexions sur le tendances recentes in matiere d' Urbanisme et de politique foncière en Grèce" - FIHUAT - Actualités" No 3, 1987, Den Haag (ομοίως στα αγγλικά και γερμανικά).
- A. Αραβαντινός και Π. Κοσμάκη, (1988): *Υπαίθριοι χώροι στην Πόλη - θέματα ανάλυσης και Πολεοδομικής οργάνωσης αστικών ελεύθερων χώρων και πρασίνου* - Έκδοση ΕΜΠ, Αθήνα 1988.
- A. Αραβαντινός, (1988): "Πολεοδομία και Περιβάλλον", στα πλαίσια εκδήλωσης του "Κέντρου Περιφερειακής Ανάπτυξης Ιερώνυμος Πίντος". Περιοδικό *Φύση και ζωή* - τεύχος 69, Χειμώνας 1988.
- A. Aravantinos, (1988): "Auf Kongressen". Περιλαμβάνεται στην τιμητική έκδοση για τον Καθηγητή G. Allbers: Technische Universität München Nov. 1988.
- A. Αραβαντινός, (1988): "Τι δεν περιλαμβάνει η πρόταση του Δήμου της Αθήνας για αναβάθμιση του κέντρου της", Εισήγηση στο Επιστημονικό διήμερο του Τ.Ε.Ε.: *Αξιολόγηση της Πρότασης του Δήμου για το Κέντρο της Αθήνας* - 9 - 10 Νοεμβρίου 1988. *Ενημερωτικό Δελτίο Τ.Ε.Ε.* - Τεύχος 1542, 21 Νοεμβρίου 1988.
- A. Aravantinos, (1988): "Athènes: Essais de Planification d' une Metropole 'Spontanee' ". (redigé pour l' ouvrage jubilaire *Jean Bastie* - CREPIF - Paris).
- A. Αραβαντινός, (1990): "Διαρκής Δημοτικός Πολεοδομικός Σχεδιασμός: Αναγκαία διαδοχή του Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου" - Επιστημονικό διήμερο Τ.Ε.Ε. 18-19/6/87: "Αναβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος". *Τεχνικά Χρονικά*, αρ. 4.

- Αραβαντινός Αθ., (1992): "Ο Camillo Sitte και η σύγχρονη ελληνική πολεοδομική πραγματικότητα". Εισαγωγικό σημείωμα στο βιβλίο: Camillo Sitte: *Η πολεοδομία σύμφωνα με τις καλλιτεχνικές της αρχές*. Ε.Μ.Π. - Τμήμα Αρχιτεκτόνων - Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας - Αθήνα.
- Aravantinos A., in collaboration with Angelidou V., (1992): "Trends and Policies in urban land uses in Greece". Περιλαμβάνεται στο: *Land Use management and environmental improvement in Cities*, σελ. 245 - 258. Proceedings of a European Workshop - Lisbon, 6 - 8 May 1992. European Foundation for the improvement of Living and Working Conditions - Dublin.
- Αραβαντινός Αθ., (1993): "Θετικές και αρνητικές πολεοδομικές επιπτώσεις του θεσμού μεταφοράς Συντελεστού Δόμησης - Δυνατότητες". Ανακοίνωση στο Επιστ. Διήμερο ΤΕΕ 1-2/12/93: "Μεταφορά Συντελεστή Δόμησης - 14 χρόνια μετά την εφαρμογή του Ν. 880/79". Περιλαμβάνεται στο περιοδικό: *Ο κατασκευαστής*, Νοέμβριος - Δεκέμβριος 1993, σελ. 16 - 18.
- Αραβαντινός Αθ., (1993): "Ο εκφυλισμός της ελληνικής πόλης και τις πταίει; οι πολεοδόμοι; ο πολίτης;" Περιλαμβάνεται στο: *Εφημερίδα του Κέντρου Σοσιαλιστικών Ερευνών*, μηνιαία έκδοση, Αθήνα, Απρίλιος 1993 σελίδες 4 - 5.
- Aravantinos A., (1993): "Le Grand Athènes aujourd'hui: Une planification inefficace". Επιστημονική επιθεώρηση: *URBANISTICA PVS* (Centro Studi Urbanistici Pàesi) (σελ. 6 -10). Università di Roma "La sapienza" DPTU (Editor Prof. F. Malusardi), No 6 Dicembre 1993 - Roma.
- Αραβαντινός Αθ., (1993): "Ανακατανομή οικιστικού όγκου και χρήσεων γης σε ευρύτερα αστικοαγροτικά σύνολα: Κυρίαρχες τάσεις και ανάγκη για ριζική διαρθρωτική παρέμβαση". Περιλαμβάνεται στο: *Ελληνικές πόλεις για το αύριο*, Σύλλογος Ελλήνων Πολεοδόμων και Χωροτακτών (ΣΕΠΟΧ) Αθήνα, σελ. 25 - 30.
- Aravantinos A., (1994): "Urban Innovation: Some views", μετά από ανάθεση από το: "European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions - E. E. Dublin. Περιλαμβάνεται στο: *European Conference on Urban Innovations*, Seville 6 - 8 October 1993, σελ. 45 - 75. Luxemburg, Office for Official Publications of the European Communities.
- Αραβαντινός Αθ. (1997), "Δομημένο περιβάλλον - Πολεοδομία". Περιλαμβάνεται στο: *Περιβαλλοντική Τεχνολογία*, Έκδοση ΕΜΠ - Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών, Αθήνα, σελ. 385-401.
- Αραβαντινός Αθ., (1997): "Προοπτικές Αναβάθμισης του Κέντρου της Αθήνας" Πρακτικά Συνεδρίου (Μουσείου Βούρου-Ευταξία της πόλης των Αθηνών) με θέμα: *Αρχιτεκτονική και Πολεοδομία από την αρχαιότητα έως σήμερα - Η περίπτωση της Αθήνας*, Εκδόσεις Αρσενίδα, Αθήνα, σελ. 282-294.

- Αραβαντινός Αθ. (1997): *Πολυεδομικός Σχεδιασμός για μια βιώσιμη ανάπτυξη του αστικού χώρου*, Εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα (περιλαμβάνονται και συμβολές ειδικών επιστημόνων).
- Aravantinos A. (1998), "L' évolution du centre-ville des métropoles méditerranéennes et l' importance de la planification-Les cas du centre commercial d' Athènes". Περιλαμβάνεται στον τόμο στη μνήμη Etienne Dalmasso με θέμα: *Petites et grandes villes du bassin méditerranéen*, Collection de l' école française du Rome No 246, Roma (σελ. 289-298).
- Αραβαντινός Αθ., (1998), "Το κέντρο της Αθήνας προς το 2004 και μετά", Περιοδικό *Πυρφόρος* – Τεύχος 1, 1998 Ε.Μ. Πολυτεχνείο, Αθήνα, σελ. 48-54.
- Αραβαντινός Αθ., (1999), "Τι είδους 'όραμα' χρειάζεται ένας μητροπολιτικός χώρος". Περιλαμβάνεται στο αφιέρωμα "15 αρχιτέκτονες και πολεοδόμοι για την Αθήνα". Ετήσια επιθεώρηση: *Αρχιτεκτονικά θέματα*, - Αθήνα, Τεύχος 33, σελ. 54 – 55.
- Αραβαντινός Αθ., (1999), "Κοινωνική κατοικία, οργανωμένη δόμηση και αναπλάσεις – Ανάγκη σύνδεσης των σχετικών προγραμμάτων με τον πολεοδομικό σχεδιασμό". Πρακτικά Συνεδρίου: *Η κοινωνική κατοικία στην Ελλάδα και οι προοπτικές της*, Οργανισμός Εργατικής Κατοικίας, Αθήνα, σελ. 45 – 49 και 259 – 260.
- Αραβαντινός Αθ., (2000), "Η πόλη γεννά την κυκλοφορία ή η κυκλοφορία την πόλη; Ανταγωνιστικότητα και συμπληρωματικότητα χρήσεων γης και κυκλοφορίας". Περιλαμβάνεται στην έκδοση: *Χρήσεις γης και κυκλοφορία στο Κύριο Οδικό Δίκτυο – Επιπτώσεις στον Αστικό χώρο*, ΕΜΠ, Σπουδαστήριο Πολεοδομικών Ερευνών – σεμινάρια Κέντρου Συνεχιζόμενης Εκπαίδευσης ΕΜΠ, 1998 – 1999.
- Αραβαντινός Αθ., (2001), "Η ευρωπαϊκή και η ελληνική πόλη στον 21^ο αιώνα". Περιλαμβάνεται στο *συχρό 1*. Έκδοση ομίλου προβληματισμού για τον εκσυγχρονισμό της Κοινωνίας – Ηράκλειο, σελ.147-166.
- Αραβαντινός Αθ., (2002), "Δυναμικές και σχεδιασμός κέντρων στην πόλη των επόμενων δεκαετιών – προς συγκεντρωτικά ή αποκεντρωτικά σχήματα;" Περιοδικό *Αειχώρος* - πανεπιστημιακές εκδόσεις Θεσσαλίας – Βόλος, τόμος 1, τεύχος 1, Νοέμβριος, σελ. 6-29.
- Aravantinos A., (2003), "The dynamic, flexible and self-sustained city: its capability for 'offense' and 'defence' in order to ensure its future". Περιλαμβάνεται στα: Proceedings of the 38th International ISoCaRP Congress Athens 2002: *THE PULSAR EFFECT in Urban Planning*. International Society of City and Regional Planners- The Hague. σελ.51-61.
- Αραβαντινός Αθ. και Σερράος Κ. (2003), "Ο σύγχρονος πολιτιστικός πυρήνας στην καρδιά της Αθήνας και η ανάγκη ανάδειξής του". Περιλαμβάνεται στον τόμο: *Ένα Μέλλον για την Αθήνα* (επιμ. Στ. Τσέτσος). Εκδόσεις Παπαζήση Αθήνα, σελ. 99-113.

III. Μελέτες - Εφαρμοσμένη έρευνα

Αρχιτεκτονικά σχέδια και επιβλέψεις πολυκατοικιών, μονοκατοικιών και ειδικών κτηρίων στην Αθήνα και την Άνδρο στο αρχιτεκτονικό γραφείο Αντ. Δημ. Κριεζή (1952-1957 διακεκομμένα).

Πολεοδομικές και κτιριακές μελέτες και επιβλέψεις στις εγκαταστάσεις Π. Ναυτικού Σκαρμαγκαά, Πειραιά και Πόρου, (Κατά τη διάρκεια της θητείας του): στρατώνες, οικισμοί αξιωματικών, διαμορφώσεις πλατειών, ελευθέρων χώρων, αθλητικών εγκαταστάσεων (1955-1957).

Μελέτη οικιστικών συγκροτημάτων με οργανωμένη δόμηση της γερμανικής Ασφαλιστικής Εταιρείας Allianz Versicherung A.G. εις Langengagen Αννοβέρου ως επιστημονικός συνεργάτης του καθηγητού κ. W. Wortmann (1959-1961).

Προκαταρκτική Μελέτη Πεζοδρόμησης και Κυκλοφοριακής οργάνωσης κέντρου Αννοβέρου μετά από ανάθεση από το Διευθυντή Πολεοδομίας του Δήμου Αννοβέρου Καθηγητή R. Hillebrecht (1959-1961). Η μελέτη προωθήθηκε προς εφαρμογή στα τέλη της δεκαετίας του '60. Σχετικές δημοσιεύσεις: α) A. Aravantinos Innenstadt Hannover-Struktur Analyze (Hannover Bauverwaltung 1959, β) A. Αραβαντινός Κυκλοφοριακή Έρευνα των Εμπορικών Κέντρων του Αννοβέρου και μερικοί γενικοί σκέψεις επί της κινήσεως των πεζών στο κέντρο των Αθηνών (ανακοίνωση στο Α΄ Πανελλήνιο Αρχιτεκτονικό Συνέδριο ΣΑΔΑΣ Δελφοί 1961), ι) Περιοδικόν "Αρχιτεκτονική", Νο 31 Αθήναι Ιαν. - Φεβρ. 1962, ιι) "Τεχνικά Χρονικά", Γεν. Έκδοσις, έκτακτο τεύχος Νο 240. Αθήναι 1964.

Αρχιτεκτονικές Μελέτες υποκαταστημάτων πολυιατρείων και νοσηλευτικών μονάδων ΙΚΑ στην Αθήνα, Ν. Ιωνία, Χαλκίδα και Βόλο ως στέλεχος της Τεχνικής Υπηρεσίας ΙΚΑ (1957) και ως ελεύθερος επαγγελματίας (1961-1962).

Χωροταξική μελέτη Νομού Ηλείας (σε συνεργασία με τον Π. Λουκάκη κ.ά.), κατ' ανάθεση από τα Υπουργεία Δημοσίων Έργων, Συντονισμού και Κοινωνικής Προνοίας (1964-1965). Σχετικές δημοσιεύσεις περιλήψεων: α) "Die Erde", περιοδικό της γερμανικής γεωγραφικής εταιρείας, Νο 4 1967, Berlin. β) "Αρχιτεκτονικά θέματα" αρ. 1, Αθήναι 1967. γ) Ημερήσιος Τύπος και λοιπά έντυπα.

Ρυμοτομική μελέτη και πολεοδομική οργάνωση παραθεριστικού Οικισμού Βραυρώνας Αττικής του Συνεταιρισμού Στέγασης Υπαλλήλων Ε.Μ.Π. και Αν. Σχολής Καλών Τεχνών (1965-1967) και μελέτες Κέντρου και διαμορφώσεις κοινοχρήστων χώρων (συνεχίζονται).

Μελέτες 48 οικιστικών συγκροτημάτων συνολικά περίπου 10.000 κατοικιών του Οργανισμού Εργατικής Κατοικίας για τη στέγαση περίπου 40.000 από-

μων στις πόλεις: Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Λάρισα, Βόλος, Τρίκαλα, Καρδίτσα, Καβάλα, Αγρίνιο, Πύργος, Αμαλιάδα, Ναύπλιο, Κέρκυρα και Ρόδος ως προϊστάμενος μελετών του Οργανισμού Εργατικής Κατοικίας και συντάκτης μέρους των πολεοδομικών μελετών τούτων (1965-1969).

Ρυθμιστικό Σχέδιο Πόλεως Αγ. Νικολάου Κρήτης και μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης περιοχών Ελούντας και Γουρνιών. (σε συνεργασία με τον Π. Λουκάκη), κατ' ανάθεση από το Υπουργείο Συντονισμού (1966-1967). Σχετικές δημοσιεύσεις περιλήψεων: α) *"Αρχιτεκτονικά θέματα"* αρ. 2, Αθήναι 1968 β) *"Οικονομικός Ταχυδρόμος"* αρ. φύλλου 720. Αθήναι, 8-2-68 γ) Ημερήσιος τύπος και λοιπά έντυπα.

Κτιριολογικό και Πολεοδομικό Πρόγραμμα ανέγερσης νέων Κτιριακών Εγκαταστάσεων ΕΜΠ στην περιοχή Ζωγράφου (σε συνεργασία με τον Π. Βοκοτόπουλο) (1967), στη συνέχεια υπεύθυνος (ως Διευθυντής του Σπουδαστηρίου Πολεοδομικών Ερευνών) του γραφείου Μελέτης Πολυτεχνειούπολης (1970-1975) μέχρι της υπαγωγής του στην Τεχνική Υπηρεσία του ΕΜΠ.

Χωροταξική διερεύνηση Ηπείρου-Θεσσαλίας και Οικιστική αναδιάρθρωση σεισμοπλήκτου περιοχής της. Σε συνεργασία με λοιπούς ερευνητές κατ' ανάθεση των Υπουργείων Συντονισμού, Δημοσίων Έργων και Κοινωνικής Πρόνοιας στο Σπουδαστήριο Πολεοδομικών Ερευνών ΕΜΠ (1967-1968).

Ρυθμιστική μελέτη πόλης και περιοχής Καλαμάτας. Σε συνεργασία με λοιπούς ερευνητές, κατ' ανάθεση του Υπουργείου Συντονισμού στο Σπουδαστήριο Πολεοδομικών Ερευνών ΕΜΠ (1968-1971).

Χωροταξική και ρυθμιστική μελέτη του παραθεριστικού οικισμού Hydra-Beach-Village στην Ερμιονίδα. Σε συνεργασία με Π. Λουκάκη κ.ά., κατ' ανάθεση από την εταιρεία "Ακτή Πλέπη" (1969-1970).

Πολεοδομική μελέτη διαμόρφωσης περιοχής Τουρκοβουνίων - Αττικό Άλσος. Σε συνεργασία με λοιπούς ερευνητές κατ' ανάθεση από το Υπουργείο Δημ. Έργων στο Σπουδαστήριο Πολεοδομικών Ερευνών του ΕΜΠ (1971).

Χωροταξική, ρυθμιστική και ρυμοτομική μελέτη Βουλιαγμένης. Σε συνεργασία με Κ. Γεράρδη, Ι. Λαγοπούλου και Ι. Πετρίδη, κατ' ανάθεση από ΟΔΔΕΠ (1971-1972).

Γενική Ρυθμιστική Μελέτη Ανάπτυξης Πεντέλης. Σε συνεργασία με Κ. Γεράρδη και Ι. Πετρίδη, κατ' ανάθεση απ' την Ιερά Μονή Πεντέλης (1972-1975). Σχετική δημοσίευση, Αθήνα 1975.

Έρευνα Πολεοδομικών Προτύπων. Επιστημονικός υπεύθυνος 17 επί μέρους προγραμμάτων, που συντάχθηκαν απο ερευνητικές ομάδες στο Σπουδαστήριο Πολεοδομικών Ερευνών ΕΜΠ μετά από ανάθεση από Υπουργεία Συντονισμού, Δημόσιων Έργων και Κοινωνικών Υπηρεσιών (1972-1977). Έχει γίνει χρήση σε σχετικές προδιαγραφές και νομοθετήματα ΥΔΕ, ΥΠΕΧΩΔΕ και άλλων φορέων.

- Έλεγχος μελετών επεκτάσεων και αναθεωρήσεων σχεδίων πόλεων και λοιπών τροποποιήσεων ως μέλος και εκπρόσωπος ΕΜΠ στο Συμβούλιο Μελετών του Υπουργείου Δημοσίων Έργων (1974-1982).
- Ομάδα εργασίας ΚΕΠΕ. Υπεύθυνος του τομέα: “Κατοικία” - Πρόγραμμα Αναπτύξεως 1976-80. Σχετική δημοσίευση Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, Αθήναι - Ιούλιος 1976.
- Ομάδα εργασίας ΚΕΠΕ. Υπεύθυνος του τομέα: “Πολεοδομική Οργάνωσις”. Πρόγραμμα Αναπτύξεως 1976-1980. Σχετική δημοσίευση Κέντρον Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, Αθήναι, Δεκέμβριος 1976.
- Παρακολούθηση και αξιολόγηση ρυθμιστικών Σχεδίων επί μέρους “Διαμερισμάτων” Ευρύτερης Αθήνας στα πλαίσια του Σχεδιασμού “Πρωτεύουσα 2000” του Υπουργείου Δημ. Έργων, αργότερα ΥΧΟΠ (1978-1981).
- Συμβολή στη σύνταξη του Ρυθμιστικού Σχεδίου της Ευρύτερης Αθήνας που εκπονήθηκε επί υπουργείας Αντ. Τρίτση στο Υπουργείο Χωροταξίας Οικισμού και Περιβάλλοντος (1983) καθώς και του Σχεδίου Νόμου περί Ρυθμιστικού Σχεδίου και Οργανισμού Αθήνας (Ν. 1515 - ΦΕΚ 18^Α - 18.2.1985).
- Εποπτεία και αξιολόγηση μελετών “Επιχείρησης Πολεοδομικής Ανασυγκρότησης (ΕΠΑ) Νομού Μεσσηνίας και ειδικώτερα των πόλεων Καλαμάτας, Μεσσήνης, Κυπαρισσίας, Γαργαλιάνων, Φιλιατρών, Πύλου και Μεθώνης ως σύμβουλος του Νομάρχη Μεσσηνίας και του Δημάρχου Καλαμάτας (1984-1985).
- Συμμετοχή μετά από πρόσκληση στο Workshop Hamburger Bauforum για το ποτάμιο μέτωπο στην παλαιά Ιχθυόσκαλα του Αμβούργου. Πρόταση Α. Aravantinos, T. Staebner, R. Vonderthann – Pittara. Περιλαμβάνεται στον τόμο: *Stadt am Hafen - Hafenstadt, II*. Hamburger Bauforum 1985 (σελ. 90 -91), ed. Christians - April 1986.
- “Πόλη και σεισμός”. Συμμετοχή στη σύνταξη ερευνητικού έργου με τους Λ. Βανσεκόβεν, Π. Καρύδη κ.ά. (1985). Ανάθεση ΥΧΟΠ στο ΕΜΠ.
- Συμμετοχή στη σύνταξη εκθέσεως ομάδος Τμήματος Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ για τα μετασεισμικά προβλήματα Καλαμάτας (1986).
- Συμβολή στον έλεγχο και αξιολόγηση πολεοδομικών μελετών του Δήμου Αθηναίων ως μέλος της Επιτροπής Σχεδίου Πόλης, του Τεχνικού Συμβουλίου καθώς και επιτροπών παρακολούθησης του Δήμου (1987-2001).
- Μελέτη και Έρευνα Προβλημάτων δυσλειτουργίας των μικρομεσαίων μεταποιητικών δραστηριοτήτων σε σχέση με τον πολεοδομική οργάνωση - Προτάσεις για την ανάπτυξη Δήμου Περιστερίου. Συμμετοχή στην ερευνητική ομάδα του τομέα Πόλη και Κοινωνικές Πρακτικές του ΕΜΠ (Επιστ. Υπεύθυνη Ε. Παναγιωτάτου), κατ’ ανάθεση από ΕΟΜΜΕΧ (1987).

- Πολεοδομικό Σχέδιο ανάπτυξης του κέντρου και της παραλιακής ζώνης της Κοινότητας Πεταλιδίου Μεσσηνίας (1986-1987) σε συνεργασία με το Γραφείο Δ. Τσολάκη.
- Έρευνα και προγραμματισμός αναβάθμισης Εμπορικού Τριγώνου Αθήνας ως επιστημονικός υπεύθυνος ομάδας του Σπουδαστηρίου Πολεοδομικών Ερευνών Ε.Μ.Π. (1989-1991) με επιχορήγηση του Δήμου Αθήνας. Σχετική δημοσίευση ΤΕΕ 1996. Ομοίως *“Πυρφόρος”* Νοεμ./Δεκ. 1994 (βλ. και Π. Διάταγμα από 2/7/74- ΦΕΚ 704 Δ) 13/7/94).
- Πρόταση ανάπλασης των προσφυγικών κατοικιών στην περιοχή του Δήμου Νίκαιας (15 Οικοδομικά Τετράγωνα) με ανάθεση ΑΝΔΗΠ (1990-1991), ως μέλος ομάδας του Σ.Π.Ε./Ε.Μ.Π.
- Έρευνα χρησιμοποίησης πολεοδομικών εργαλείων για το πρόγραμμα οικιστικής ανανέωσης περιοχής προσφυγικών του Δήμου Νίκαιας (ΓΓΕΤ και Δήμος Νίκαιας 1990-1991), ως μέλος ομάδας του Σ.Π.Ε./Ε.Μ.Π.
- Έρευνα ανασχεδιασμού Οικοδομικών Τετραγώνων στα πλαίσια προγραμμάτων ανάπλασης ως επιστημονικός υπεύθυνος ομάδας του Σ.Π.Ε./Ε.Μ.Π. (ΓΓΕΤ) 1992.
- Πολεοδομική μελέτη (ιδιωτική πολεοδόμηση) νέου παραθεριστικού Οικισμού Ανάλουκα Σπτείας της Εταιρίας “Νέο Περιβάλλον ΑΚΕΤΕ” σε συνεργασία με το γραφείο Δ. Τσολάκη και Κ. Τζαμουζάκη (1992).
- Αξιολόγηση του Α΄ Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος Ηπείρου (ΠΕΠ) 1990-1993 και του Β΄ ΠΕΠ 1994-1999, ως σύμβουλος του Τεχνικού Γραφείου “Σταύρος Τσέτσος και συνεργάτες”, 1992-1993.
- Αναπτυξιακό Σχέδιο για τη Δυτική Αττική. Εταιρία Διαχείρισης Τεχνικής Βοήθειας/Γενική Γραμματεία Περιφέρειας Αττικής, ως σύμβουλος του Τεχνικού Γραφείου “Σταύρος Τσέτσος και συνεργάτες” 1993.
- Συμμετοχή στην εργασία “Τεχνικού και Χρηματοοικονομικού Συμβούλου” για το TRAM της Αθήνας, ως μέλος του ομίλου Semaly-Trends-Bechtel κατ’ ανάθεση από το Δήμο Αθηναίων (1994).
- Μελέτη δημιουργίας γραμμής τραμ πρώτης προτεραιότητας, μεταξύ Αθήνας και Δήμων Λεκανοπεδίου, (μετά των θ. Βλαστού, Ι. Γκολια, Κ. Πετράκη) κατ’ ανάθεση από το Δήμο Αθηναίων (1995).
- Μελέτη περιοχής Ρωμαϊκής Αγοράς και Βιβλιοθήκης Αδριανού του Κέντρου Αθήνας. Ως σύμβουλος κοινοπραξίας γραφείων (BETA - Plan κ.ά.) κατ’ ανάθεση από Υπουργείο Πολιτισμού (1997-1999).
- Τεχνική έκθεση για την ανάδειξη της Κλασικής Μαραθώνιας Διαδρομής (μετά των Α. Γιώτη, Ι. Φραντζεσκάκη, Θ. Μαράτου, Π. Συναδινού) κατ’ ανάθεση της επιτροπής διεκδίκησης Ολυμπιακών Αγώνων “Αθήνα 2004” (1997).

Χρήσεις γης στο κύριο οδικό δίκτυο: α) το πρόβλημα και προκαταρκτικές κατευθύνσεις, β) πολεοδομική και κυκλοφοριακή κατάσταση εισόδων πόλεων γ) δράσεις για την αντιμετώπιση της γραμμικής παράδιας δόμησης. Επιστημονικός Υπεύθυνος σειράς προγραμμάτων εφαρμοσμένης έρευνας κατ' ανάθεση ΥΠΕΧΩΔΕ και ΓΓΕΤ στο Σπουδαστήριο Πολεοδομικών Ερευνών ΕΜΠ. Σχετικές δημοσιεύσεις του ΣΠΕ/ΕΜΠ (1998 και 2001) και του ΤΕΕ (2001) και προδιαγραφές από ΥΠΕΧΩΔΕ.

“Ανάλυση προοπτικών του Δήμου Αμαρουσίου στον ορίζοντα του 2000+”. Ερευνητικό πρόγραμμα τομέα Πολεοδομίας και Χωροταξίας ΕΜΠ (Επιστημονικός Υπεύθυνος Μ. Αγγελίδης). Ανάθεση Δήμου Αμαρουσίου (1999-2003).

“Στρατηγικό πλαίσιο χωρικής ανάπτυξης για την Αθήνα-Αττική”. Ερευνητικό έργο (επιστημονική υπεύθυνη κ. Κ. Γεράρδη) ανάθεση από ΥΠΕΧΩΔΕ στο ΕΜΠ κ.ά. (2000-2003). Υπεύθυνος για το Κέντρο Αθήνας.

“Ολοκληρωμένο δίκτυο Τραμ στο Πολεοδομικό Συγκρότημα Αθηνών – Επεκτάσεις με έτος στόχο το 2008”. Ερευνητικό πρόγραμμα. Ανάθεση Υπουργείου Μεταφορών στο Εργαστήριο Αστικού Περιβάλλοντος ΕΜΠ. Επιστημονικός Υπεύθυνος Ι. Πολύζος (2002-2004). Συμμετοχή στην επιτροπή εμπειρογνομένων.

Σχεδιασμός νέου οικιστικού συνόλου στον Δήμο Γηροσκήπου Πάφου, Κύπρος (2002-συνεχίζεται). Συνεργασία με το μελετητικό γραφείο Polytia-Armos Λευκωσία.

“Οι ευρωπαϊκές και ελληνικές μητροπόλεις στον 21ο αιώνα - Εξέλιξη θεωριών”, Ερευνητικό έργο του ΕΜΠ (Πρόγραμμα “Θαλής”). Επιστημονικός υπεύθυνος Α. Αραβαντινός, Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας, Αθήνα (2003 - συνεχίζεται).

Σχεδιασμός ανάπλασης του παραδοσιακού πυρήνα και βιομηχανικής ζώνης Δήμου Έγκωμης, Λευκωσίας Κύπρου (2004 - συνεχίζεται). Συνεργασία με το μελετητικό γραφείο Polytia-Armos Λευκωσία.